View the original article

СУСПІЛЬСТВО

«Німеччині потрібні робочі руки». Радник омбудсмена про захист прав українців і перспективи повернення чоловіків

Мар'яна Сич

29 листопада 2026, 11:00

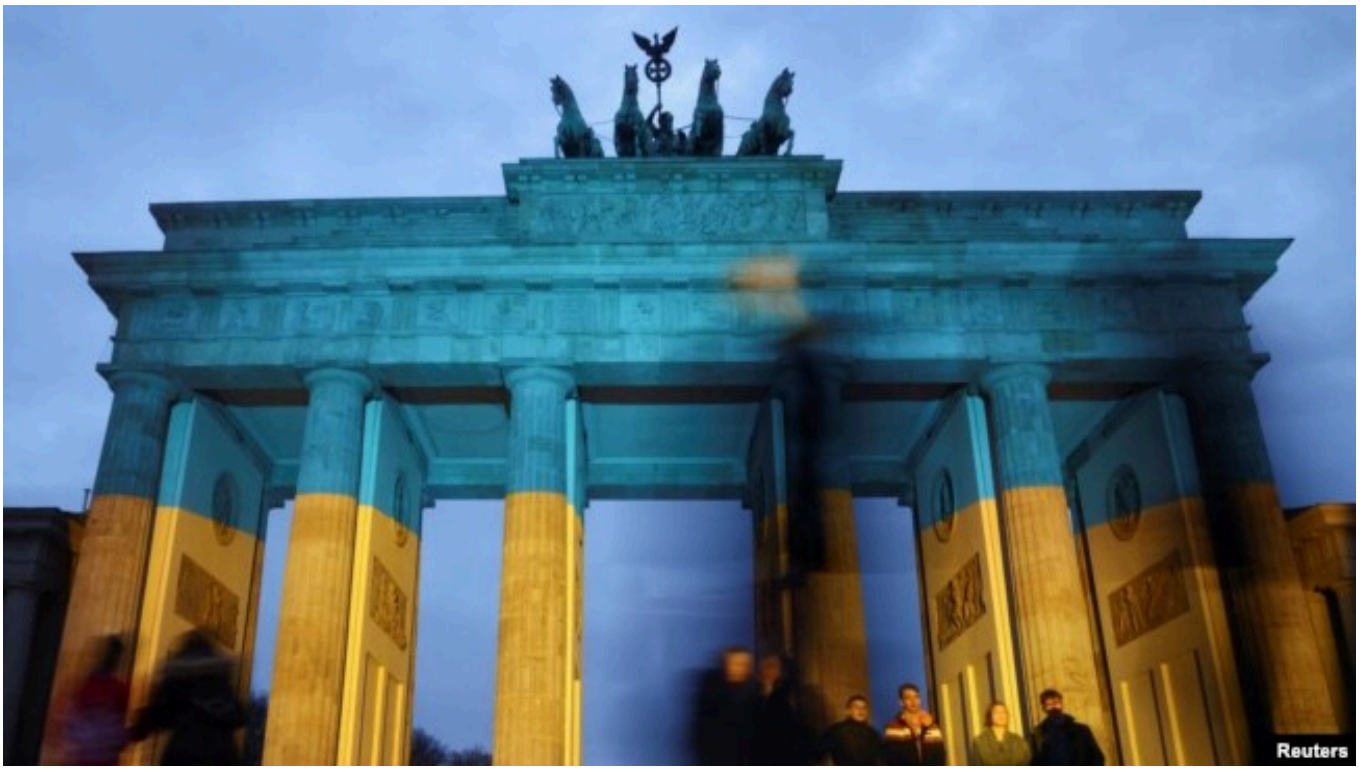

Бранденбурзькі ворота в Берліні підсвічені кольорами українського прапора, Німеччина, 24 лютого 2025 року

Відмови у наданні тимчасового захисту, труднощі з оформленням українських документів, вилучення дітей із сімей та порушення трудових прав – із такими проблемами стикаються українці в Німеччині. З цими та іншими питаннями вони звертаються до адвоката, позаштатного радника уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у Берліні Андрія Іліна.

Як змінилося ставлення німців до українських біженців? Наскільки реальною є перспектива повернення чоловіків призовного віку до України та чи активно українці користуватимуться можливістю отримати німецьке громадянство? Про це, а також про ситуацію з дотриманням прав українця Сергія Кузнєцова, якого обвинувачують у причетності до підриву газопроводів «Північний потік», проєкт Радіо Свобода «Ти як?» поговорив з Андрієм Іліним.

– Станом на кінець червня, за даними УВКБ ООН, у Німеччині знайшли прихисток понад 1,2 мільйона українців. З якими питаннями до вас звертаються найчастіше?

– До мене як до радника часто звертаються люди, які, на жаль, опинилися в патовій ситуації. Я намагаюся допомогти, пояснюю, які процедури діють у Німеччині, скеровую їх, підказую, як вирішити проблеми. Іноді люди самі не хочуть вирішувати свої проблеми, а іноді їм бракує знань.

Андрій Ілін

Були випадки, коли люди не дотримувалися вимог німецького законодавства, зокрема щодо прив'язки до конкретної федеральної землі, й самовільно переїжджали до інших земель. Там їх ніхто не приймав, вони опинялися на вулиці. Люди розповідали страшні історії про те, що їх б'ють, що з них знущаються в центрах прийому біженців.

Звичайно, такі факти були зафіксовані, особливо у 2022 році, коли був великий наплив вимушених переселенців з України. Були випадки сексуальних домагань до українських жінок з боку працівників охорони центрів прийому біженців. Це було великою проблемою. Але у 2023 році кількість таких випадків нівелювалася до мінімуму.

Зараз, наприклад, є велика проблема з чоловіками призовного віку, які виїхали на постійне місце проживання до Німеччини наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років і мають громадянство України. Вони були виписані в Україні *(зняті з реєстрації місця проживання – ред.)* та з військового обліку. Нове законодавство передбачає, що всі чоловіки призовного віку, незалежно від того, де вони перебувають, повинні стати на військовий облік. І тепер ці люди не можуть отримати паспорт громадянина України для виїзду за кордон.

Українсько-польський кордон, 2025 рік

Було декілька звернень щодо пошуку зниклих безвісти військовослужбовців. Я допомагаю належним чином оформити звернення, передаю їх колегам у Києві, і вони вже цим займаються.

Наприклад, нещодавно був дзвінок щодо хлопця, який захищав Україну й потрапив у російський полон. Він сам із Маріуполя. Для того, щоб його включили до списків на обмін, потрібне клопотання від батьків. Оскільки батьки перейшли на бік Росії, вони цього не зроблять. Але це може зробити хтось із родичів. І от у Німеччині знайшли його двоюрідного брата. Була проблема з оформленням довіреності на юриста в Україні. Я долучився до вирішення цього питання,

зв’язався з консулом, він пояснив, які документи потрібні від громадянина, і ми допомогли йому. Тобто запити дуже різнопланові.

Хочу додати, що наші можливості за кордоном досить обмежені, оскільки права людини зазвичай порушують у країні її перебування. Є випадки, коли, наприклад, ідеться про оформлення паспорта, – тоді це питання до держави Україна. Але найчастіше йдеться про порушення прав українців у Німеччині з боку німецьких органів, хоча вони не мають такого масового характеру.

Берлін, Німеччина, 16 вересня 2025 року

І механізм такий: український омбудсмен звертається до німецького омбудсмена, а той – до регіонального. Простіше вирішити питання в адміністративному порядку на місці, ніж запускати цей механізм через Офіс уповноваженого. Водночас ми проводимо багато просвітницьких заходів, під час яких відповідаємо на запитання людей.

– Із серпня у країнах ЄС, зокрема й у Німеччині, почали застосовувати нові правила щодо надання тимчасового захисту новоприбулим військовозобов’язаним українцям. Зокрема, вони мають пред’явити у застосунку «Резерв+» документи, що підтверджують наявність відстрочки від військової служби або зняття з військового обліку. Радіо Свобода розповідало, що, до прикладу, у Бельгії українці

стикалися з відмовами у наданні тимчасового захисту та затримками з його оформленням. А яка ситуація в Німеччині?

– Я вам більше скажу: зараз беруть телефон із рук людини. Якщо вона зберегла PDF-файл, витяг із «Резерв+» або скриншот, закривають це зображення, виходять на головний екран, шукають іконку «Резерв+», відкривають застосунок, просять людину пройти ідентифікацію й лише після цього перевіряють інформацію в «Резерв+».

Зараз за цим дуже пильно стежать. Чоловікам призовного віку, які не зняті з військового обліку або мають короткострокову відстрочку, відмовляють у наданні захисту за параграфом 24 *(тимчасовий захист – ред.)*. У них є можливість подати заяву на отримання притулку, але це вже зовсім інший статус.

Прихисток для українських біженців у Ганау, Німеччина, 2 березня 2023 року

– Маю ще одне питання щодо українських чоловіків. Періодично лунають заяви німецьких посадовців про те, що Німеччина могла б допомагати Україні повертати чоловіків призовного віку, які зараз перебувають на її території. Але, як зазначав міністр закордонних справ Йоганн Вадефуль, без примусу. Наскільки реальною є така пропозиція?

– З юридичного погляду, людей, які отримали тимчасовий захист, неможливо примусово повернути. Але якщо людина вчинить серйозне кримінальне

правопорушення, її можуть видворити.

І давайте будемо об'єктивними. Повернення цих чоловіків – це не ініціатива Німеччини, це ініціатива України. Німеччині потрібні робочі руки. Німеччина зацікавлена в тому, щоб тут були здорові, молоді, працездатні люди, які працюють і сплачують податки.

– Ваша колега, представниця уповноваженого Верховної Ради України з прав людини у Чехії, розповідала Радіо Свобода про випадки вилучення дітей із українських сімей. Чи відомі вам такі випадки в Німеччині й наскільки вони поширені?

– Так, на жаль, звертаються сім'ї, у яких батьків позбавляють батьківських прав. Скажу вам зі свого адвокатського досвіду. У мене був випадок, коли сусідка писала скарги до відомства у справах дітей та молоді. Приїжджала поліція, до чоловіка приходили з перевірками по декілька разів на тиждень, дивилися, як живе сім'я, як поводяться діти, як до них ставляться батьки. Але він пройшов усі перевірки.

Тому я можу з певністю сказати, що відсоток випадків неправомірного позбавлення батьківських прав є мінімальним. Мені відомо менш ніж десять таких випадків. Ніхто не буде забирати дитину із сім'ї, якщо в сім'ї все в порядку.

Прихисток для українських біженців в Ганау, Німеччина, 2 березня 2023 року

На жаль, наші співгромадяни зловживають фізичними покараннями щодо дітей, що заборонено в Німеччині. І діти, навіть не бажаючи, щоб їх забирали із сім'ї, можуть десь розповісти, що батьки дали їм прочухана, застосували фізичне насильство. Тут це неприпустимо. І тому таких батьків позбавляють батьківських прав. Якщо дітей надовго залишають самих удома, приходять із перевіркою, бачать цю ситуацію і також позбавляють батьківських прав.

Тобто проблема є, але вона не зумовлена суворістю чи негативним ставленням німецьких органів саме до українців. Ідеться про ситуації, коли наші співгромадяни, на жаль, неналежним чином виконують свої обов'язки, а німецькі органи змушені відповідно на це реагувати.

– Радіо Свобода також розповідало історії про порушення трудових прав українських біженців у Німеччині. Чи звертаються до вас із такими питаннями?

– Звертаються, але рідко. Проблема в тому, що наші громадяни погоджуються працювати нелегально. Візьмемо, наприклад, чоловіка, який отримує 95 тисяч євро на рік брутто. Це близько 7 900 євро на місяць. На руки він отримує 4 650 євро, бо три з половиною тисячі – податки. Ще близько двох тисяч євро за нього сплачує

роботодавець у вигляді додаткових соціальних внесків. Тобто витрати роботодавця на такого працівника становлять близько 10 тисяч євро на місяць.

Берлін, Німеччина, 18 грудня 2023 року

А тепер уявімо, що він *(роботодавець – ред.)* працевлаштовує цього співробітника нелегально і просто платить йому чотири з половиною тисячі євро. Роботодавець економить майже п'ять з половиною тисяч євро. Таких випадків дуже багато, особливо у сфері будівництва та клінінгу.

Або людей офіційно працевлаштовують на мінімальну зарплату, а решту виплачують неофіційно. Проблема наших людей у тому, що, коли вони працюють нелегально, їх обманюють, не виплачують гроші. Але вони хочуть отримати всі кошти, які заробили. І коли я прошу показати трудовий договір, мені надсилають договір, у якому зазначена зарплата 550 євро на місяць. Людина каже, що роботодавець ці кошти заплатив, але за два місяці не виплатив їй чотири тисячі євро, про які домовлялися на словах.

– Але це порушення з обох боків – як українців, які погоджуються на такі пропозиції, так і роботодавців, які намагаються уникнути сплати податків.

– Абсолютно. І до Офісу омбудсмена це не має жодного стосунку, тому що це не є порушенням базових прав людини і громадянина, це передусім порушення

національного законодавства.

Будівля Рейхстагу в Берліні

– За перше півріччя цього року поліція Польщі зафіксувала зростання кількості нападів на українців за національною ознакою. За вашими спостереженнями, чи можна говорити про схожу тенденцію в Німеччині?

– Тут такого немає в такій кількості. Але велика проблема полягає у ставленні державних службовців до українських біженців, особливо у Східній Німеччині, де перемогла «Альтернатива для Німеччини» (AfD). Тобто якщо держслужбовець має можливість зробити попередження, виписати штраф або видворити людину з країни, він її видворить. Застосовують найсуворіші покарання навіть за незначні адміністративні правопорушення.

На жаль, таке є. Але це не з боку громадян. Те, що ми бачимо в соціальних мережах, коли створюють фейкові сторінки, публікують дописи з мовою ненависті щодо українців та України, – це, за моєю оцінкою, на 70-80% робота російських ботів.

Акція «Час пакувати валізи» біля «Російського дому» в Берліні. Німеччина, 4 вересня 2026 року

Водночас, судячи з того, як зменшилися обсяги гуманітарної та фінансової допомоги, я бачу, що готовність пересічних німців допомагати українцям знижується. Відповідно, ставлення до українців поступово стає вже не таким відкритим, як раніше. Але серйозних конфліктів немає. Я не чув про такі випадки.

– У 2027 році мине п’ять років відтоді, як перші українські біженці після початку повномасштабної війни прибули до Німеччини. П’ятирічний термін проживання у країні є однією з умов отримання німецького громадянства. Наскільки активно, на вашу думку, українці користуватимуться цією можливістю?

– Певний відсоток, звісно, повернеться до України. Але є частина людей, які приїхали сюди і яких Україна вже втратила. Декому немає куди повертатися, сім’ї інтегрувалися, діти ходять до школи. Чи захочуть батьки вивирати цих дітей із середовища, в якому вони живуть, і везти їх у зруйновану країну, без інфраструктури, невідомо куди?

Але, з юридичного погляду, отримання цими людьми німецького громадянства для України не має жодного значення, тому що зараз діє закон про множинне громадянство. Якщо людина зберігає українське громадянство, то для України вона залишається громадянином України з усіма відповідними правами та обов’язками.

Умовно кажучи, якщо чоловік приїде до України, він зобов'язаний виконувати військовий обов'язок.

Учасниці в образі лелек в українській колоні на фестивалі Karneval der Kulturen у Берліні, Німеччина, 24 травня 2026 року

Можливо, ви чули про випадок, коли в Україні мобілізували громадянина Німеччини. Він вийшов із громадянства України, є відповідний указ президента. Це було майже десять років тому. Він отримав німецьке громадянство і не мав множинного громадянства. І коли люди чують про такі випадки, чи захочуть вони їхати до України, навіть маючи німецьке громадянство і не маючи українського? Знаючи, що таке може статися.

До речі, щодо декількох людей, які проживають в Німеччині, цього року президент видав указ про вихід із громадянства України, хоча заяви вони подавали ще до 2019 року.

– Із кінця листопада 2025 року, після екстрадиції з Італії, у Німеччині під вартою перебуває українець Сергій Кузнєцов, якого обвинувачують у причетності до підриву газопроводів «Північний потік». На початку року уповноважений Верховної Ради України з прав людини Дмитро Лубінець заявляв про порушення прав Кузнєцова. Чи змінилася відтоді ситуація?

– У нього дуже обмежені можливості для спілкування. Попри звернення Офісу уповноваженого, йому не надають можливості зустрітися з представниками офісу. Комунікація з німецькими державними органами складна. Цим займався мій колега Сергій Левченко *(позаштатний радник уповноваженого ВР з прав людини у Гамбурзі – ред.)*, оскільки він перебуває на місці. Але комунікація дуже складна і поки безрезультатна. Німецька сторона дуже огородила його від усього.

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

Без іспитів і тисяч євро: як українці обмінюють водійські посвідчення у Німеччині

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

«Успішний український бізнес не можна просто скопіювати»: як біженці починають власну справу в Німеччині

ДИВІТЬСЯ ТАКОЖ:

«Час збиратися». Чому Німеччина закриває «Російський дім» і як працює мережа таких центрів у світі

Мар'яна Сич

Журналістка проєкту Радіо Свобода «Ти як?» – про біженців та внутрішніх переселенців. До цього працювала журналісткою-розслідувачкою, співпрацювала з командами Bihus.Info та «Суспільне Львів». Навчалася на факультеті журналістики ЛНУ імені Івана Франка.

Україна | Світ | Політика | Суспільство | Економіка | Війна | Ти як?

© Радіо Свобода, 2026 | Усі права застережено.